Ymarferion

To Bach

Oes to bach ar ben y geiriau yma? Ysgrifennwch y geiriau dach chi'n eu gwybod. Peidiwch ag edrych ar y geiriadur. Mi fyddwn ni'n mynd dros y rheolau ar ôl faint dach chi'n eu cael yn gywir!

1. song ....
2. cheap ....
3. house ....
4. son ....
5. they will go ....
6. father ....
7. present ....
8. rope ....
9. meat ....
10. tape ....
11. frame ....
12. they will come ....
13. thing ....
14. nasty ....
15. night ....
16. tame ....
17. I was (at home last night) ....
18. red ....
19. small ....
20. fire ....

21. cat ....
22. which one? ....
23. picture ....
24. train ....
25. lane ....
26. puzzle ....
27. farmyard ....
28. tune ....
29. bass ....
30. John ....
31. Jane ....
32. smile ....
33. old ....
34. civilised ....
35. about (e.e. We are about to begin.) ....
36. border ....
37. chin ....
38. literature ....
39. broad beans ....
40. sack ....
41. payment ....

Geirfa:			
Llafariad	Llafariaid	Vowels	*(a,e,i,o,u,y,w)*
Cytsain	Cytseiniaid	Consonants	
Sill	Sillau	Syllables	
Lluosill		Multi-syllable	
Gair unsill	Geiriau unsill	One syllable word	
Gair benthyg	Geiriau benthyg	Borrowed words	
Sain	Seiniau	Sounds	

4 Y Llafariaid

Gall llafariad Gymraeg fod yn hir neu'n fyr. Mae'r llafariad yn hir mewn geiriau unsill sy'n gorffen â:

b, ch, d, dd, g, f, ff, s, th

ac felly, does dim eisiau rhoi to bach arni:

pob, coch, rhad, gradd, cig, twf, saff, cas, peth

Mae'r hyd hefyd yn amrywio o flaen **'l'**, **'n'** neu **'r'**. Fel arfer, mae eisiau to bach uwchben **'a'**, **'e'**, **'o'** ac **'w'** pan fyddan nhw'n hir mewn gair unsill sy'n gorffen ag **'l'**, **'n'** neu **'r'**, e.e.

pâr, cân, gên, stên, côr, môr, stôl, tôn, sŵn, tŵr

Fel arfer, mae 'i' ac 'u' yn hir o flaen y cytseiniaid hyn, ac felly, does dim angen to bach i ddynodi hynny:

hir, ffin, hil, sgil, llun, sur

Eithriadau: **prin, swil, bil, pin**

Efo gair benthyg sgìl defnyddir yr acen ddisgynedig i ddangos fod y llafariad yn fyr. Cymharer: **clos** a **clòs**.

Os bydd dwy gytsain yn dilyn y llafariad mewn gair unsill, bydd y llafariad yn fyr fel arfer, e.e.

bant, pert, corff, punt, brwnt

Mae'r llafariad yn hir o flaen -n nhw, ac ysgrifennir to bach (^) uwch ei phen i ddangos hynny, e.e.

cân nhw, ân nhw, gwnân nhw, dôn nhw

Os bydd gair unsill yn gorffen gyda llafariad, mae'r llafariad yn hir:

ffa, lle, to, da, si, llu, llw

ac felly does dim rhaid dodi to bach ar eiriau fel y rhain

Eithriad: **tŷ**

Mae'r llythyren **'y'** yn gallu dynodi dwy sain:

(i) Y sain flaen gaeedig, yr un sain ag 'u':

cryf, dyn

(ii) Y sain ganolig, sy'n digwydd yn aml iawn mewn geiriau lluosill, ac eithrio yn y sillaf olaf:

cynnig, prynu, glynu, mynyddoedd

Y sain ganolig hefyd sydd mewn geiriau diacen fel:

y, yr, yn (ym, yng), fy, dy

ac mewn rhai geiriau benthyg unsill fel **ffrynt** a **syr**.

3. DYBLU N + R

Dim ond y ddwy lythyren yma sy’n dyblu yn y Gymraeg:

Mae N + R yn dyblu yn y sillaf olaf ond un e.e.:

carreg	caregog
pennill	penillion
ysgrifennydd	ysgrifenyddes

4. Os ydy’r gair unigol yn gorffen efo NT, daw NN yn y lluosog:

cant	cannoedd
punt	punnoedd
diwydiant	diwydiannau

5. Ar ôl llafariad fer mae N + R yn dyblu:

ton (wave)	tonnau
byr	byrraf
glan (shore)	glannau

6. Ar ôl llafariad hir does dim dyblu N + R:

môr	moroedd
lôn	lonydd
tôn (tune)	tonau

7. AN + D = ANN

an	+	dymunol = annymunol
an	+	dedwydd = annedwydd

8. AN + T = ANNH

an	+	teg = annheg
an	+	tebyg = annhebyg

10. Nid oes dyblu N + R ar ôl y terfyniadau (endings) yma:

	- ion
gwyn	gwynion
	- iad

diflaniad	diflannu